

Voorwoord

Rick de Leeuw? Daar had ik weleens van gehoord, ja. Ik wist bijvoorbeeld dat hij zanger van de Tröckener Kecks was, maar ik had hem nooit horen zingen. Zo vreemd was dat niet, want ik was (en ben) dertig jaar ouder. Ik lag een leven op hem voor. Die generatiekloof werd voor mij in één keer gedicht tijdens een literair festival in Nijmegen, ergens in 2007. In de gribusachtige ruimtes van een bouwvallig gebouw vertoonden daar dichters en prozaschrijvers hun kunsten. Toen ik klaar was met mijn optreden daalde ik af naar het souterrain waar Rick de Leeuw aangekondigd was.

Literaire manifestaties ervaar ik vaak als iets benauwends, het is allemaal zo bloedserieus. Bij het zingen van Rick kreeg ik weer lucht. Niet alleen mooie teksten, maar wat een stem en wat een aangename persoonlijkheid! Ik had het gevoel weer aan het werkelijke leven deel te nemen. Ik uitte mijn bewondering en daarna scheidden onze wegen. Tot op een dag Rick me belde met de vraag of hij me kon interviewen voor het tijdschrift ZIN. Het interview zou tijdens een lunch bij mij thuis plaatsvinden. Het tijdschrift zorgde voor de lunch. Ik zette me over mijn hekel aan interviews heen en we maakten een afspraak. Op het afgesproken uur arriveerde Rick, met in zijn kielzog een cateringbedrijf dat een grote hoeveelheid voedsel en flessen wijn binnenbracht. Mijn vrouw en ik hebben er nog dagen van gegeten en gedronken.

Tegenover de meeste interviewers behoud ik een zekere reserve. Men hoeft niet alles van me te weten. Maar tegen Ricks uitstraling was ik niet bestand. Zijn interesse in mijn doen en laten leek me oprecht en niet alleen maar omdat hij nu eenmaal dat interview met me had. Ik vertrouwde hem en liet mijn tong de vrije loop.

Sindsdien hebben we een aantal keren met elkaar opgetrokken, vooral tijdens de Boekenweek. Ik in mijn rol als schrijver en Rick als aangever. Maar hij is natuurlijk veel meer dan een aangever. Hij is een voorstelling op zichzelf. En hij weet hoe je een zaal moet inpakken. In het door hem teweeggebrachte warme bad is het voor mij onbelemmerd poedelen. Aan het eind van zo'n optreden heb ik de indruk dat onze levens even zijn samengevlochten. Leeftijdverschil of niet, we hebben elkaar herkend. Ik wens u toe dat u bij het lezen van dit boek, *De zin van het leven*, ook zo'n gevoel van herkenning beleeft.

Remco Campert, Amsterdam, januari 2012

Wilfried de Jong

Jaren geleden ging ik met een paar vrienden op vakantie naar Spanje. Het was bloedgeslagen heet en we reden met een aftandse kar, slechte vering, geen airco, richting Madrid. Ik lag op de achterbank en las een boek van K. Schippers, *Museo Sentimental*. Schippers kan als geen ander vraagtekens zetten bij dingen die wij voetstoots aannemen. Waarnemingen vanuit een onvoorwaardelijke verwondering. Terwijl we in die verzengende hitte over de Spaanse hoogvlakte reden, werd mijn veilige wereld door dat boek totaal op zijn kop gezet. Het landschap, de zon, de vriendschap, alles om me heen werd teruggebracht tot een wankel stelsel van schijnbaar willekeurige afspraken. Een frontale aanval op al mijn zekerheden, maar vreemd genoeg gaf het me een weldadig gevoel. Met de onzekerheid liet het ook de absurditeit in mijn leven toe. Ik heb nooit drugs gebruikt, maar blijkbaar kan je zo'n ervaring ook met je eigen geest oproepen. Heel plezierig. Door op gezette tijden mijn diepste overtuigingen in vraag te stellen, houd ik de boel in mijn hoofd een beetje schoon. Dat heb ik van K. Schippers geleerd. Ik ben een weloverwogen twijfelaar. Dat weet ik sindsdien. Twijfel deugt.

Als ik iemand interview, probeer ik elke keer weer op nul te beginnen, wil ik met een oprechte belangstelling het gesprek aangaan. Natuurlijk bereid ik me goed voor op mijn gasten, maar of Jezus Christus nu binnenkomt of Geert Wilders, of mijn grote held Sonny Rollins, ik zal ze altijd onbevooroordeeld ontvangen. Ze staan trouwens alle drie hoog op mijn verlanglijstje. Ik mag niet van tevoren denken 'jij deugt niet'. De slechtste vorm van journalistiek is het verifiëren van een vooraf ingenomen mening. Ik wil juist het diepe in, nieuwsgierig en zonder vooropgezet plan of doel.

Proberen uit te vinden wat de ander beweegt, en daarmee soms bij toeval ontdekken wat het is dat mezelf beweegt. Ik heb op die manier geleerd om mensen los te zien van hun gedachtegoed. Aardige mensen kunnen soms meningen hebben die mij niet bevallen, en andersom. Ik had ooit Richard Klinkhamer in mijn programma. Dat is die schrijver die in de jaren negentig zijn vrouw vermoordde en in de tuin begroef. Enfin, al na anderhalf uur praten vond ik hem een geschikte kerel. Ik had compassie met een moordenaar, en ik had daar eigenlijk geen enkel probleem mee. Met open vizier het contact zoeken met de ander, daar gaat het om in een interview, en daar gaat het uiteindelijk ook om in het leven.

Mensen communiceren op zo'n smal raakvlak met elkaar. We doen vaak ontroerend goed ons best, maar het onvermogen om werkelijk door te dringen tot de ander is bijna voortdurend voelbaar. We zitten allemaal op deze wereld, met dezelfde vragen en problemen van existentiële aard, en we doen manmoedige pogingen elkaar op geestelijk niveau de hand te reiken. Honderd procent begrip lukt nooit, en ik vrees dat we zelfs de tien procent vaak niet eens halen. Onze intelligentie staat erbij en kijkt machteloos toe. We trachten van elkaar te houden, we trachten elkaar te begrijpen. Veel meer kunnen we niet doen. Hoe versier je een vrouw in het café? Bied je haar een biertje aan, streel je haar op sensuele wijze over haar rug of negeer je haar juist opzettelijk? En begrijpt zij jouw signaal vervolgens wel zoals jij het bedoeld hebt? Er zijn zoveel codes. Communicatie kan een mijnenveld zijn.

In mijn pogingen de ander te begrijpen, probeer ik zo min mogelijk barrières op te werpen. Daardoor kan ik me, denk ik althans, verplaatsen in junks, in gekken, in moordenaars. Het verschil tussen een held en een moordenaar is af en toe beangstigend klein. Ik snap waarom mensen elkaar intens kunnen haten, of waarom ze soms genoeg hebben van het leven. Eén ruk aan het stuur is voldoende om eruit te stappen, en in elk leven zijn er soms redenen om aan het stuur te trekken. Ik ben van nature een levenslustig

mens, maar ook in dat opzicht is niets menselijks mij vreemd. Dat klinkt misschien allemaal wat zwartgallig, maar zo is het niet, het zijn de lessen die ik met de jaren heb geleerd.

Toen ik begon met mijn columns voor *NRC Handelsblad*, zei mijn vriend Hugo Borst dat ik een *Beobachter* was. Hij bedoelde natuurlijk een observator, maar Duitse woorden doen het in Rotterdam nog altijd goed. Hugo heeft bijna altijd gelijk, en de buitenstaander is inderdaad mijn favoriete rol. Ik zat een keer bij een wedstrijd van Feyenoord in De Kuip op de perstribune, toen er een sprinkhaan op mijn laptop landde. Zoiets verzin je toch niet? Hoe komt zo'n dier daar? Die wedstrijd was ik op slag vergeten, en voor het eerst van mijn leven bekeek ik een sprinkhaan van dichtbij en zag hoe machtig ontwikkeld de dijbenen van zo'n beest zijn. En ik keek naar het veld, waar ook de beste dijbenen van de stad rondliepen en voilà, ik had mijn column. Ik weet niet goed of ik de mensen er een plezier mee doe, en af en toe verwacht ik een berichtje van de redactie waarin ik vriendelijk bedankt wordt voor de bewezen diensten, maar wat ik over die sprinkhaan te melden heb, is mijn kijk op de wereld, en dat is voor mij vele malen wezenlijker dan de opstelling van Feyenoord, die de week nadien toch weer anders is.

Soms heb je maar één zin nodig om een vriendschap naar de kloten te helpen. Dat je een vriend hebt van wie je denkt dat je er alles tegen kunt zeggen, en je kunt er niet alles tegen zeggen. Op de middelbare school had ik samen met een vriend een contrabas gekocht. Een triplex gevaarte, voor zeventhonderdvijftig gulden. Van Chris Smildiger, de bassist van de Dutch Swing College Band. Vorige maand zag ik trouwens stomtoevallig in de krant dat Smildiger was overleden. Maar enfin, die bas stond de ene week bij mij en de andere week bij die vriend. Mijn moeder had er een stevige tas omheen genaaid, van oranje tentdoek. Elke week zeulden we drie kilometer met dat ding heen en weer. Samen zo'n bas hebben schept natuurlijk een enorme band. Liefde voor muziek, zonder meer. Maar na de middelbare school verwaterde het contact met

Johan, de contrabas ging minder vaak heen en weer en ik voelde steeds minder de vriendschap die er ooit tussen ons was geweest. Dus toen Johan op een dag bij mij langskwam, zei ik hem dat we elkaar maar beter niet meer konden opzoeken omdat ik voelde dat mijn vriendschap voor hem op was. De huichelarij stond me tegen. Als ik er nu aan terugdenk, voel ik me zo onhandig, maar ik kon toen domweg niet anders. Ik heb hem geloof ik nooit meer gezien. Vriendschap is soms zo broos. Maar wat kon ik doen? Het was er gewoon niet meer.

Vanaf mijn achttiende fiets ik. Wielrennen is voor profs, de rest fietst gewoon, zo zit dat nu eenmaal. Ik fiets zo'n vierduizend kilometer per jaar. Vroeger meestal met een clubje, de laatste jaren steeds vaker alleen. Ik rust ervan uit, ik krijg ideeën, mijn problemen ordenen zich en lossen zich soms op als ik fiets. Als ze vanwege een hopeloos verrotte knie ooit een been bij me moeten afzetten, dan lassen ze er maar een ijzeren neppoot aan, ik fiets door. Het zelfreinigende vermogen van het fietsen kan ik niet missen. De loutering. Het ene moment doet alles pijn en wil je het liefst afstappen en die klerefiets in de sloot pleuren, en nog geen vijfhonderd meter verderop ben je erdoorheen en verbeeld je je alweer dat de meisjes langs de kant van de weg verlekkerd omkijken als je met je gestroomlijnde body voorbijzoeft. Terwijl je natuurlijk als een ouwe lul op dat ding zit te harken en er niet uitziet.

Twee jaar geleden was ik met vrouw en kinderen op vakantie in Italië. Een prachtige, rustige plek in de bergen, en ik had mijn fiets meegenomen. De eerste nacht lag ik in bed, iedereen sliep, het was doodstil en ik luisterde naar het kloppen van mijn hart. Naast het bed stond een wekkerradio en ik telde mijn hartslag, achtenveertig per minuut. Mooi laag, regelmatig, maar om de een of andere reden sloeg de onrust toe. Bizar natuurlijk, want een kloppend hart vertelt je namelijk maar één ding: je leeft! Maar in die stilte be kroop me het idee dat er iets vreselijks met me aan de hand was. De volgende dag ben ik zo hard mogelijk de steilste berg opgereden die

ik vinden kon. Als er iets mis is met mijn hart, weet ik het tenminste meteen. Een dodemansrit, helemaal kapot ging ik. Heerlijk! En toch was ik, toen we na de vakantie thuiskwamen, nog altijd niet gerust. Ik vertelde het mijn huisarts, een jonge gozer, sportieve gast, die halverwege in lachen uitbarstte.

‘Daar haal ik mijn stethoscoop niet voor uit mijn tas. Alleen maar omdat jij je hart hoort tikken als het ’s nachts wat stiller wordt. Wegwezen, jij!’

Daarna liep ik toch wat beschaamd terug naar huis. De communicatie met ons eigen lichaam blijkt al zo verdomde moeilijk, en dan hebben we soms de pretentie iemand anders in een gesprek te kunnen doorgronden.

De momenten waarin je het onuitgesproken bondgenootschap met een ander voelt, maken het leven de moeite waard. Daarom kan een doelpunt zo’n extase veroorzaken. Als Dennis Bergkamp tegen Argentinië het beslissende doelpunt scoort, is héél even iedereen gelijk, denkt héél even heel Nederland precies hetzelfde, vallen de tegenstellingen een nanoseconde weg en zijn we één moment één. In muziek geldt hetzelfde, een solo van Rollins, die ene noot in de opera. Zelfs de traan van Maxima, een zwaar uitgeregisserd moment, zoals wij in het vak dat noemen, laat mij daarom niet onberoerd. Deel zijn van een groter geheel. Van de meest letterlijke vorm, seks, twee lichamen die vervlechten, tot en met de pasgeboren baby die je in je armen houdt en die je met heel je lichaam wilt warmen en beschermen. Samensmelten. De essentie van het leven. Dat gevoel kan op de meest onverwachte momenten opduiken. Een toevallig gesprek in de trein, iemand die hetzelfde boek mooi vindt. Samen met mijn vrouw dezelfde documentaire mooi vinden en dan niet hoeven te zeggen dat ik die documentaire zo mooi vind. De voorbeelden zijn talrijk, en gelukkig maar.

We kunnen een boel verdriet verdragen omdat we weten dat het geluk ergens op de loer ligt. Het overkomt je alleen als je het ziet, maar je moet er wel naar op zoek. Het is als in dat verhaal van die

16 twee jongens. De een was bang en bleef thuis, uit angst voor de boze buitenwereld. De ander was onbevreesd, trok er daarentegen op uit en werd piloot. Lang verhaal kort, het vliegtuig van de een stort neer, precies op het huis van de ander. Die bange natuurlijk hartstikke dood, en de ander redt zich ternauwernood met de schietstoel en een parachute. Mijn leven in een notendop. Ik bedoel, als het dan toch moet, dan liever gretig en met doodsverachting het leven tegemoet, dan angstig te moeten wachten op het onvermijdelijke. Daar wil ik graag elke dag weer voor opstaan. Voor dat ene moment.

Leo Blokhuis

Ik kan ongegeneerd genieten, daar heb ik nooit veel schroom voor opzij hoeven zetten. Wel moest ik leren om op het moment zelf te genieten. Vroeger was het vooral de voorpret. We gaan op vakantie! Mijn vakanties bezweken bijna onder de torenhoge verwachtingen die ik ervan had, en voor ik het goed en wel besepte stonden de altijd veel te korte dagen alweer in het teken van de terugreis en begon ik me te verheugen op de fraaie herinnering. Vooruitblikken op het terugkijken, en andersom. Wonderlijk. Met de jaren heb ik geleerd te relativieren en daardoor stel ik me tegenwoordig gemakkelijker open voor het alledaagse genot. Waar je tegen opziet is nooit zo erg als je vreest en waar je naar uitkijkt is nooit zo fijn als je hoopt. En de mooiste momenten hebben de neiging je te overvallen als je ze niet verwacht. Dat leert het leven je. Het klassieke principe uit de zenfilosofie: probeer te leven in het hier en nu. Als zoon van een dominee leerde ik trouwens als jongen de christelijke variant daarop: elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad. Die tekst komt uit *Prediker* en uiteindelijk wordt er, al is het in iets norser bewoordingen, exact hetzelfde mee bedoeld.

Het idee dat we ons door het aardse tranendal heen moeten worstelen op weg naar een heerlijk hiernamaals voldeed op een bepaald moment niet meer voor mij. Ik ben nog altijd gelovig, maar ik wil ook in het hier en nu iets aan mijn levensovertuiging hebben. De gedachte dat het ooit allemaal beter wordt is troostrijk en wil ik niet kwijt, maar de lijdzaamheid waarmee ik de ellende hier zou moeten ondergaan, strookte niet met mijn levenslust en met mijn ambitie. Als kind was ik nog geneigd in heel duidelijke regels te denken, ik was blij met het houvast die ze me boden. Toen ik wat

ouder werd, vond ik het lastig om me die regels op een soepeler manier eigen te maken. Je kan religie zien als een lange lijst vol geboden en verboden. Als je dit doet kom je in de hemel, als je dat doet krijg je de eeuwige toorn over je heen. Maar dat is nogal naïef. Je kan een kind door een tik op zijn vingers afleren om koekjes uit de trommel te pakken, maar voor een volwassene is toch een meer doordachte motivatie voor een goed leven denkbaar dan de dreiging van straf alleen. Veel mensen om me heen heb ik daarop zien afhaken, het geloof werd een te krappe jas voor ze. Anderen heb ik zien verkrampen omdat ze zich te verbeteren vasthielden aan die strenge regels. Ze kwamen in een onmogelijke spagaat terecht tussen wil en werkelijkheid. *Knielen op een bed violen* van Jan Siebelink kon ik om die reden niet uitlezen. Te goed geschreven, misschien. Zeer beklemmend. Een film kan je soms nog doorspoe- len, maar zo'n boek zoemt maar door in je hoofd. De manier van denken van die hoofdpersonen kende ik te goed, die benauwende wereld werd op papier opnieuw een realiteit. Bij mij heeft het een tijd geduurd, maar ik ben door die naïeve fase heen gegroeid. De leefregels die ik nu voor mezelf hanteer zijn niet langer op vrees gebaseerd.

Seks, drugs en rock-'n-roll. De popmuziek was voor mijn ouders een wereld waar ik maar het beste helemaal van weg kon blijven. Als we vroeger al onenigheid hadden, dan was het daarover. Tot harde confrontaties is het nooit gekomen, daar ben ik wel blij om. Mijn ouders ontwikkelden zich gelukkig ook. Nog altijd. Ze denken niet meer zoals ze dertig jaar geleden dachten. We hebben de geleidelijke weg bewandeld. Daar komt bij dat ik tot voor kort enorm conflictmijdend was, een *pleaser*. Het nut van woeste twist-gesprekken heb ik nooit goed ingezien, omdat ik weet dat ik niets zeker weet. En ook de mensen die ik doorgaans spreek hebben het grote gelijk niet aan hun zijde. De argwaan die ik voel als ik iemand met een betonnen mening ontmoet, heb ik van mijn vader meege- kregen. Binnen de strengheid van de leer heeft hij altijd de nuance

gezocht. De twijfel durven toestaan, dat is de essentie van een gewetensvol bestaan. De angst om ergens in vast te roesten is daarom bij mij groter dan de angst om te verdwalen.

Zelf de grote beslissingen durven nemen, dat kan niemand anders voor je doen. Dat je daar fouten bij maakt, is onvermijdelijk. Maar je mag de verantwoordelijkheid daarvoor niet uit de weg gaan. Ik heb meer fouten gemaakt dan me lief is, maar ze bepalen voor een groot deel wie je bent. Ze vormen je. Op de inhoud van een ander kan je niet leven, dan word je een karikatuur.

19

Als een konijn, gevangen in het licht van de koplampen. Ik kon geen kant meer op. De beslissing om te scheiden was zo ontzettend moeilijk. Heel mijn rationele wezen zei dat ik moest blijven. Om te zorgen voor mijn gezin, om trouw te blijven aan mijn beloftes, om de goedkeuring van mijn ouders niet te verliezen, om de sociale structuur te handhaven die ik geweven had. Ik vond dat ik gewoon vol moest kunnen houden. Mijn rol spelen. Op de automatische piloot desnoods, ik weigerde op te geven. Een sterke wil is immers altijd de basis van mijn opvoeding geweest. Maar het lukte domweg niet. Ik kon mezelf niet verloochenen. De kloof tussen wat ik deed en wie ik was, werd te groot.

Veel kennissen vonden mijn beslissing om te scheiden, hoe zal ik het beschaafd zeggen, niet bepaald tof. Geschokt waren ze. Uitgeremd jij! Ik vond dat verschrikkelijk om te horen. De solide indruk die ik altijd gewekt had, was gereduceerd tot uiterlijke schijn. Een façade waar iedereen in geloofde, behalve ik. Een draaikolk van verwarde gedachten joeg door mijn hoofd. Ik werd 's ochtends wakker in een klamme paniek, niet wetend hoe de dag door te komen. Verscheurd werd ik, letterlijk. In mijn donkerste momenten, die komen als het 's nachts stil is en de eenzaamheid bijna tastbaar wordt, wist ik zeker dat ik alles om me heen kwijt zou raken. Maar tegelijkertijd wist ik dat ik mezelf kwijt zou raken als ik niet mijn eigen weg zou gaan. Een hels dilemma voor de anarchistisch gelovige die ik ben.

Mijn dochters waren al jong volwassen, zij hadden inmiddels hun eigen levens opgebouwd. Mijn zoontje is echter een stuk jonger, hij moest leren omgaan met de breuk in het huis waar hij opgroeide, met de scheiding van zijn ouders. Daar kan ik hem zo veel mogelijk in steunen, maar ik kan hem niet terugzetten in een ander leven, waarin de dingen die gebeurd zijn niet gebeurd zijn. Ik geef hem daarmee een heel moeilijke opdracht, dat weet ik. Maar ik ruïneer zijn leven niet, weet ik nu. Ik heb me lang schuldig gevoeld. En soms voel ik dat nog. Maar op dat schuldgevoel groeit geen gezonde toekomst. Ik moest dat overboord zetten en mezelf en mijn omgeving een nieuwe start gunnen. Die werkelijkheid aanvaarden heeft me veel moeite gekost. In het hier en nu leven is lang niet zo idyllisch als het vaak lijkt. Ik ben erdoor beschadigd. Krassen op de laklaag. De praktijk is soms weerbarstig, maar het lukt steeds beter. Goed zelfs. En trouwens, niemand heeft gezegd dat het makkelijk zou zijn, dit maakt het op een hevige manier de moeite waard.

In mijn liefde voor de muziek ken ik een welhaast onstuitbare zendingsdrang. Iedereen moet kunnen genieten van waar ik van geniet, met gulle geuten wil ik dat over mijn publiek uitstorten. Luister hier eens naar, dan word je gelukkig. En nergens kan je mensen mooier op sleeptouw nemen dan in het theater. Mijn huidige vriendin Ricky heeft me op dat pad gezet. Zij had al solotournees in het theatercircuit gedaan en wilde graag samen met mij een voorstelling maken. Ik twijfelde aanvankelijk, maar zou nu niet meer zonder kunnen. De intimiteit van zo'n zaal is onvergelijkbaar. De concentratie die ik soms bij optredens voel is haast ontroerend. Die sensatie heeft me overvallen, veel intenser wordt het niet. Het hier en nu in optima forma. Kippenvel.

Onlangs, tijdens de presentatie van mijn nieuwste boek, zongen mijn drie dochters het lied 'Just a closer walk with thee', in de versie van Ella Fitzgerald. Op zich al een mooie keuze, die getuigt van inzicht en vooral van goede smaak. Ze deden dat bovendien zo goed

dat zelfs de kritische muzikliefhebber in mij onder de indruk was. Ik genoot er oprecht van, natuurlijk in de eerste plaats als trotse en liefdevolle vader. Ricky zong die avond ook, en ik voelde iets wat héél dicht in de buurt van geluk kwam.